

Emphasis is placed on the fact that most of the terms and concepts often used by IT professionals are translated into English. Most often they exist in the communicative space in English translation and are usually used in writing as an abbreviation. The terms used by IT professionals do not always repeat the slang they can use in the performance of their duties.

УДК 811.161.3*373

М. А. ЯКАЛЦЭВІЧ

г. Гродна, УА “Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы”

НАЗВЫ АДЗЕННЯ І АБУТКУ Ў ПРЫКАЗКАХ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ ЯК ЭЛЕМЕНТЫ НАЦЫЯНАЛЬНА-КУЛЬТУРНАГА ЗНАЧЭННЯ

У артыкуле характарызуюцца семантычныя асаблівасці прыказак беларускай літаратурнай мовы, структурным кампанентам якіх з’яўляюцца назвы адзення і абутку (кашуля, кажух, шапка, хустка, штаны, лапці, боты) і часткі адзення, яго элементы і дэталі (рукаў, каўнер, гузік, рэмень). Звяртаецца ўвагу на сімвалічны змест найменняў, а таксама на нацыянальную адметнасць выразаў.

Адзенне – адзін з найважнейшых элементаў культуры народа, а таксама паказчык этнічнай, сацыяльнай прыналежнасці чалавека. Разам з тым адзенне “адлюстравівае ўтылітарна-практычныя патрабаванні, мастацкія ўяўленні, звычаі і вераванні народа” [1, с. 232]. Ва ўстойлівых адзінках мовы найменні адзення выступаюць не толькі як асобныя лексемны, але як і культуразначымыя паняцці. Паралельна яны ж прымаюць удзел у фарміраванні парэміялагічнага значэння. У якасці крыніцы даследавання быў выкарыстаны “Тлумачальны слоўнік прыказак” І. Я. Лепешава, М. А. Якалцэвіч [2], дзе даецца семантыка-стылістычная характарыстыка найбольш ужывальным прыказкам, выпісаным з твораў мастацкай літаратуры.

Так, структурным кампанентам 55 прыказак з’яўляюцца назвы адзення і абутку. І хоць такіх найменняў не вельмі і многа, аднак менавіта яны падкрэсліваюць, вызначаюць нацыянальны асаблівасці парэміялагічнага фонду беларускай мовы і ў нейкай ступені нават дапамагаюць стварэнню беларускага нацыянальнага касцюма. Традыцыйна ў нацыянальны камплект уваходзіць жаночае і мужчынскае адзенне, галаўныя ўборы, абутак. Невыпадкова і стрыжнёвым кампанентам прыказак сталі назвы адзення і абутку, якія былі распаўсюджаны са старажытных часоў.

Першая інфармацыя пра чалавека, якую мы атрымліваем пры сустрэчы, – гэта яго знешні выгляд, адзенне. І толькі потым ацэньваем унутраныя якасці, разумовыя здольнасці: *Па адзенні (адзежы, адзежцы) сустракаюць (страчаюць), а на розуму праводзяць*. Адзежа, як і яда, патрабуе вялікіх выдаткаў: *Каб не ежка ды адзежка, была б грошай поўна дзежка*. Таму кожны апрацаецца паводле сваіх сродкаў, даходаў, адпаведна сваім магчымасцям: *Выцягвай ножкі паводле адзежкі*. Да адзення адносіліся з пашанай, і, калі адмаўляліся ад удзелу ў чым-небудзь, казалі: *І рыбы не хачу, і адзежкі не змачу*.

Паводле ТСБМ, адзенне і адзежа – гэта ‘сукупнасць прадметаў з тканін або з футра, якія надзяваюць і носяць на сабе’ [3, с. 134], а адзежка (адзежка) – вытворныя ад адзежа.

Кашуля як элемент нацыянальнага касцюма адносіцца і да мужчынскага і да жаночага адзення. Яе насілі і дарослыя, і дзеці. Значэнне гэтага слова ў ТСБМ раскрываецца сінанімічным спосабам: сарочка, рубашка. А сарочка – гэта ‘мужчынская (верхняя і сподняя) або жаночая (сподняя) кашуля’ [4, с. 64]. З двума значэннямі падаецца слова рубашка: 1) тое, што і кашуля; 2) спец. верхні слой чаго-н. [5, с. 719].

Словы кашуля, сарочка, рубашка – абсалютныя сінонімы. Выкарыстоўваючыся ў кантэкстах адзін на месцы другога, яны не ўплываюць на значэнне прыказкі: *Свая кашуля (сарочка, рубашка) бліжэй да цела*. І. Я. Лепешаў мяркуе, што выраз склаўся “пад уплывам выказвання з камедыі Плаўта (сярэзіна III ст. – 184 г. да н. э.), якое даслоўна перакладаецца так: «Туніка бліжэй да цела, чым плашч» [6, с. 108]. З прыведзенага вышэй сінанімічнага рада часцей у прыказках ужываецца лесема сарочка: *З міру на нітцы – голаму сарочка (кашуля) ‘ад усіх патроху – і атрымаецца нешта значнае, адчувальнае для каго-н. аднаго’; Хто мае дочки, той ходзіць без сарочки ‘гаворыцца як намёк на пасаг, які бацькі давалі дочкам, калі яны выходзілі замуж’; Зімяня ночка – бацьку сарочка ‘пра ручное прадзіва ў доўгія зімнія ночы’*. Апошняя прыказка адносіцца да разраду ўстарэлых.

Ад слова *сярмяга* ‘верхняе адзенне з грубага даматканага сукна’ [4, с. 451] утварыўся размоўны назоўнік *сярмяжка*, які ўжываецца толькі ў адной прыказцы: *Свая сярмяжка не цяжка ‘сваё лягчэйшае ці больш прымальнае, больш прыёмнае, чым чужое’*.

Андарак ‘саматканая паласатая або клятчастая спадніца’ [3, с. 233] – паясное адзенне беларускай жанчыны. Намі зафіксавана толькі адна прыказка з гэтым найменнем: *Пазнаюць нашу дачку і ў андарачку ‘кажуць таму, хто, будучы непрыбраным, няёмка адчувае сябе перад чужым чалавекам’*.

Сярод адзення беларусаў *кажух* вылучаецца глыбокім сімвалічным зместам. Густая поўсць на кажусе сімвалізавала багацце і дабрабыт. Увогуле, усё жыццё чалавека, ад нараджэння да смерці, так ці інакш рытуальна было звязана з выкарыстаннем кажуха. У ТСБМ гэты назоўнік адзначаецца як двухзначны, але толькі першае значэнне непасрэдна мае дачыненне да адзення – ‘доўгая верхняя вопратка з вырабленых аўчын’ [7, с. 573]. Неаднойчы гэтае найменне ўжываецца і ў прыказках. Пра цяжкасці разумення душэўнага стану чалавека, яго намераў, настрою гавораць: *Душа <чалавека> не кажух, не вывернеш*. Прыказка *Кажух ляжыць, а дурань дрыжыць* высмейвае тых, хто беспрычынна спалохаўся чаго-н.; а *Чужы кажух цела не грэе* перасцярагае ад спадзявання на чужое. З кажухом у моўнай свядомасці звязваюць немагчымасць дасягнення жаданага: *Ёсць на ваўку кажух, ды прышыты*. Кажух выступае як сродак параўнання і перавагі аднаго прадмета над другім: *Што кажух, то не вата, <a> што капуста, то не гарбата*. Прыказка *З-за блох не кінеш кажуха* ўжываецца са значэннем ‘з-за дробязей нельга пакідаць куды больш важнае, істотнае’.

У літаратурнай мове лексема футра абазначае не толькі шэрсць ці вырабленыя шкуркі пушнога звера, але і зімовую вопратку, зробленую з гэтых шкурак. Выяўлены толькі адзінкавы выпадак ужывання гэтага наймення: *Абяцаў пан футра, ягонья словы цёплыя*. Так іранічна рэагуюць на чые-небудзь заведама няздзейсненыя абяцанні. Часцей у творах мастацкай літаратуры сустракаюцца сінанімічныя да гэтай прыказкі выразы: *Абяцанага тры гады чакаюць; Абяцаная шапка на вушы не лезе; Абяцанкі-цацанкі, а дурню радасць*. У адной з гэтых прыказак згадваецца шапка як галаўны ўбор. Першапачаткова, зыходзячы са слоўніка прыказак І. І. Насовіча, выраз ужываўся ў дачыненні да падманшчыкаў і «абяцаная шапка таму не носіцца, што цесная» [8, с. 117]. У наш жа час прыказка дастасоўваецца да самых разнастаўных з’яў і падзей.

Рыза як найменне адзення, якое надзявае свяшчэннік падчас набажэнства, зафіксавана намі толькі ў парэміі *Не поп, не ўбірайся (не прыбірайся) у рызы і ў яе варыянце Калі не поп, <дык> не ўбірайся ў рызы (у рызу)*. Гэтая прыказка раіць нам не брацца не за сваю справу.

Штаны ці, як іх яшчэ называлі, нагавіцы, порткі, ганавіцы, суконнікі і інш., лічыліся выключна мужчынскім адзеннем. З усіх прыведзеных варыянтаў наймення ў прыказках зафіксавана толькі лексема штаны: *Не ўсякі той пан, у каго штаны навывуск*. Так іранічна гавораць пра чалавека, схільнага да франтаўства. Назоўнік штаны трохзначны, аднак толькі першае, прамое намінацыйнае значэнне звязана з адзеннем: ‘верхняе мужчынскае адзенне, якое мае дзве калашыны і закрывае ніжнюю частку тулава разам з нагамі’ [9, с. 395].

Да важных элементаў беларускага адзення адносіліся паясы, якімі падпяразвалі адзежу па таліі. Скураны ж пояс называюць рэменем ці рамянём. Менавіта гэтыя найменні і ўжываюцца ў

прыказцы *Не кручаны – не рэмень (не рамень), не вучаны – не чалавек*, дзе праз параўнанне падкрэсліваецца важная роля адукацыі, навукі, ведаў.

Да верхняй часткі адзення часам прышываюць каўнер. Памяншальна-ласкальная форма каўнерых зафіксавана ў прыказцы *Чужы роцік не каўнерых, яго не зашпіліш*. Так з неадабрэннем кажуць пра людзей, якія распускаюць плёткі, чуткі. Гранічна блізкае значэнне маюць і прыказкі: *Людзям языка не завяжаш; На чужы рот гузіка не нашыеш; На чужы рот замок не навесіш; На чужыя вусны не накінеш хусты; Чужы рот – не свае вароты, не зачыніш*. У гэты сінанімічны рад уваходзяць прыказкі, структурным кампанентам якіх з’яўляюцца часткі ці элементы адзення: *гузік* – ‘металічная, касцяная або іншая зашпілька, пераважна ў форме кружка, якая прышываецца да адзення, абутку’ [7, с. 93] і *хуста* ‘вялікая хустка’ [9, с. 222].

Найбольш пашыраным галаўным уборам, што выкарыстоўваецца ў прыказках літаратурнай мовы, з’яўляецца шапка. Людзі знатнага саслоўя насілі высокія раскошныя шапкі, а просты народ не мог дазволіць сабе гэтага. Адсюль і прыказка *Па Сеньку (на Хомку) <i>шапка* ‘кожны атрымлівае тое, чаго ён варты, што адпавядае яго становішчу’. Узнікненне прыказкі на *На злодзеі шапка гарыць* ‘той, хто правінаваціўся ў чым-н., сам міжвольна выдае сябе сваімі паводзінамі’ звязваюць з расповедам пра тое, як злодзея, пачуўшы дадзены выкрык, схпіўся за галаву і тым самым выдаў сябе. У дачыненні да тых, хто не паклапаціўся своечасова пра сябе, спадзеючыся на іншых, гавораць *Не купіў бацька шапкі, няхай вушы мерзнуць*. У прыказцы *Старой бабцы хараіша (добра) і ў шапцы* паведамляецца, часцей за ўсё жартаўліва, што старому чалавеку неабавязкова быць добра прыбраным, прыгожа адзетым.

З неаднолькавымі канчаткамі ў прыказках можа ўжывацца назоўнік, які абазначае частку ‘адзення (штаноў, паліто, пінжака) у форме прышытага або ўшытага мяшочка для дробных рэчаў або грошай’ [7, с. 691]: *Веру Яўменю, а грошы кладзі ў кішэню; Цаца-цаца, ды ў кішэнь*. Першую прыказку ўжываюць у сітуацыі, калі не вераць чым-небудзь абяцанням і патрабуюць плаціць неадкладна, а другую – калі, карыстаючыся прыхільнымі адносінамі, хочуць прысвоіць што-небудзь. Формы *кішэнь* і *кішэня* ў сучаснай мове функцыянуюць як нарматыўныя.

Частка адзення, якая пакрывае руку ці частку рукі, называецца рукавом. Гэтае найменне зафіксавана ў прыказцы, якая гаворыць пра няпростыя сямейныя адносіны, пра тое, як цяжка бывае расстацца з жонкай: *Жонка не рукаў (не рукаво), не адпораіш* (параўн. сінонім: *Жонка не лапаць, з нагі не скінеш*). Форма *рукаво* дыялектная да *рукаў*.

На аснове прамога значэння лексемы *шоўк* ‘ніткі, якія вырабляюць з выдзяленняў вусеня шаўкапрада’ развіліся два вытворна-прамыя: ‘тканіна з такіх нітак, а таксама са штучнага, сінтэтычнага валакна’ і ‘адзенне з такой тканіны’ [9, с. 761]. У складзе прыказкі *Зверху шоўк, а ўсярэдзіне шчоўк* назоўнік абазначае ‘багатае адзенне’. Прыказка характарызуе няўмелых або някемлівых людзей, якія любяць модна, прыгожа прыбрацца.

Найбольш распаўсюджаным відам абутку беларускага сялянства на працягу доўгага перыяду былі самаробныя плеценныя або скураныя лапці. Лічылася, што выраб лапцёў не патрабуе вялікай навукі, высілкаў у параўнанні з іншымі рэчамі, з’явамі: *Гаспадарку весці – не лапці плесці; Жыццё (век) пражыць – не лапці сплесці; Замуж пайсці – не лапці плясці*. З іншага боку, лапці не спляцеш і не зробіш ніякай справы без належных прылад працы: *Без начыння і лапця не спляцеш*. Разгульнае ж жыццё можа прывесці да беднасці, нястачы: *Гулі не аднаго ў лапці абулi*. Пераборлівага чалавека нярэдка чакае пройгрыш, няўдача: *За пераборы лапці ды аборы* (абора – ‘вараўчаны або раменны шнур пры лапцях для прывязання іх да нагі’ [3, с. 68]). Жонка (жанчына) часцей аддае перавагу не знешняму выглядзе, а дабрыні, памяркоўнасці: *Хоць муж (мужык) з лапцёў, абы з (за) ім не плакаць*. А калі муж і жонка не ўступаюць адно аднаму па сваіх нейкіх адмоўных якасцях, гавораць: *Чорт не адны лапці (не адну пару лапцёў) стаптаў, пакуль (покуль) такую пару дабраў (сабраў) ці Чорт сем пар лапцёў стаптаў, пакуль (покуль) пару дабраў (сабраў)*. Пра таго, каму звычайна шанцуе ва ўсім, кажуць *Каму (калі) шанцуе (пашанцуе), той і ў лапцях танцуе*.

Нерэальная вобразнасць, іранічнасць ляжыць у аснове прыказак *Лапці ваду не прапускаюць і Хто сказаў, што лапці ваду прапускаюць? (Не можа быць, каб лапці ваду прапусkali)*.

Хоць прыказкі і развіліся на аснове аднаго і таго ж вобраза, але семантыка ў іх розная. Першая адрасавана таму, хто занадта асцярожна трымае ў руках чарку, напоўненую вадкасцю, а другая – таму, хто не паверыў у сказанае суразмоўнікам. На нерэальнай вобразнасці заснавана і прыказка *Дзед бабуцы купіў лапці, былі малыя – абсек пальцы*. Выразам іранічна ці асуджальна ацэньваюцца чые-небудзь безразважныя дзеянні або намеры.

Кантэкстуальная прыказка *Бывала, варона лапці абувала, а цяпер грак ходзіць так* ‘няма чаго ўспамінаць тое, што было калісьці’ ўжываецца ў дыялагічным маўленні як рэакцыя на слова бывала, калі суразмоўнік хоча супаставіць ранейшае сучаснаму.

Лапці звычайна надзявалі на палатняныя анучы. Невыпадкова гэтыя два паняцці ўжыты ў адной прыказцы: *Сышліся да кучы лапці ды анучы*. Так з іроніяй кажуць пра асоб, якія аб’ядналіся на аснове нікчэмных імкненняў.

Часамі ў адной і той жа прыказцы назіраецца супрацьпастаўленне, персаніфікацыя двух відаў абутку – лапцей і ботаў: *Бот лапцю не пара (Лапаць боту не пара) і Што лапці сплятуць, таго боты не разблытаюць*. Тут лапці – мужык (ніжэйшы чын), боты – пан (вышэйшы чын).

Боты ‘абутак з высокімі халявамі’ насілі, як правіла, багатыя людзі, людзі з высокім сацыяльным статусам, бедныя ж надзявалі гэты абутак толькі па вялікіх святах ці калі ішлі ў царкву або ехалі на кірмаш. Пра небагатага чалавека тады з насмешкай казалі: *На назе бот скрыціць, а ў гаршку трасца кіпіць*. Той, хто рабіў што-небудзь для іншых, не заўсёды меў магчымасць зрабіць гэта для сябе: *Шавец заўсёды <ходзіць> без ботаў; Шавец у падзёртых ботах ходзіць* (параўн. сінонім: *Ганчар гаршкі лепіць, а сам у чаранку <есці> варыць*).

Найменне боты ўжываецца і ў жартоўным выказванні перад выпіўкай: *Добры гаспадар не толькі ў жываце, а нават у ботах вады не любіць*.

Такім чынам, з прааналізаваных прыказак, у склад якіх уваходзяць агульныя назвы адзення, назвы мужчынскага і жаночага адзення, галаўных убораў, абутку і іншых дэталей адзення і яго частак, найбольш распаўсюджаны парэміі з кампанентам лапаць. І гэта невыпадкова, паколькі дадзеная рэалія даволі значымая ў традыцыйнай культуры беларусаў і мае шырокі спектр канатацый, уласцівых гэтаму слову. Увогуле абутак – сімвал “статусу чалавека, яго сацыяльнага стану, фінансавага і грамадскага” [10, с. 206].

У большасці выпадкаў прыказкі з найменнямі адзення і абутку сваім значэннем не звязаны з тэмай адзенне, а характарызуюць чалавека па самых розных прыкметах, яго адносінах да з’яў рэчаіснасці. Гэтыя парэміі адметныя сваім нацыянальна-культурным зместам і ўтрымліваюць значную інфармацыю. А адзенне ўдзельнічае ў стварэнні “культурнай семантыкі” прыказкі, адлюстроўвае нацыянальную спецыфіку беларусаў і адпаведна – гэта важны этнічны паказчык нашага народа.

Спіс выкарыстанай літаратуры

- 1 Цітоў, В. С. Народная спадчына / В. С. Цітоў. – Мінск : Навука і тэхніка, 1994. – 300 с.
- 2 Лепешаў, І. Я. Тлумачальны слоўнік прыказак / І. Я. Лепешаў, М. А. Якалцэвіч. – Гродна : ГрДУ, 2011. – 695 с.
- 3 Тлумачальны слоўнік беларускай мовы: У 5 т. – Т. 1. А-В / пад агульн. рэд. К. К. Атраховіча. – Мінск : БелСЭ, 1977. – 608 с.
- 4 Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. – Т. 5. Кн.1. С-У / рэд. тома М. Р. Суднік. – Мінск : Гал. рэд. Беларус. Сав. Энцыкл., 1983. – 663 с.
- 5 Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. – Т. 4. П-Р / рэд. тома Г. Ф. Вештарт, Г. М. Прышчэпчык. – Мінск : Гал. рэд. Беларус. Сав. Энцыкл., 1980. – 768 с.
- 6 Лепешаў, І. Я. Этымалагічны слоўнік прыказак / І. Я. Лепешаў. – Мінск : Вышэйшая школа, 2014. – 141 с.
- 7 Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5-ці т. Т. 2. Г-К / рэд. тома А. Я. Баханькоў – Мінск : Гал. рэд. Беларус. Сав. Энцыклапедыі, 1978. – 768 с.

8 Сборник белорусских пословиц, составленный И. И. Носовичем. СПб. : Типография Импер. АН, 1874. – 233 с.

9 Тлумачальны слоўнік беларускай мовы : у 5 т. – Т. 5. Кн.2. С-У / рэд. тома М. Р. Суднік. – Мінск : Гал. рэд. Беларус. Сав. Энцыкл., 1984. – 608 с.

10 Ляшчынская, В. А. Ідэяматэка беларускай мовы ў лінгвакультуралагічным асвятленні : вучэбны дапаможнік / В. А. Ляшчынская. – Мінск : РІВШ, 2019. – 250 с.

The article characterizes the semantic features of the proverbs of the Belarusian literary language, the structural component of which are the names of clothing and footwear (a shirt, a kozhuh, a hat, a scarf, trousers, bast shoes, boots) and parts of clothing, its elements and details (a sleeve, a collar, a button, a belt). Attention is drawn to the symbolic content of the names, as well as to the national characteristic of expressions.

УДК 808.26-311.5

С. А. ЯНУШКЕВІЧ

г. Гродна, УА “Гродзенскі дзяржаўны ўніверсітэт імя Янкі Купалы”

РОДАВЫЯ НАЗВЫ ЯК СТРУКТУРНЫ КАМПАНЕНТ АЙКАНІМІ ГРОДЗЕНШЧЫНЫ

У артыкуле аналізуецца ўласныя назвы населеных пунктаў Гродзеншчыны, якія ўтварыліся на аснове ўласных асабовых імёнаў першапачасяленцаў. Назвы гэтага тыпу характарызуюцца паводле паходжання антрапоніма, функцыянавання яго формы. Апісваецца спосаб утварэння родавых найменняў.

Уласныя геаграфічныя назвы населеных пунктаў з’яўляюцца помнікамі духоўнай культуры народа. Яны ўзнікаюць у розныя часы развіцця грамадства і нясуць у сабе пэўны адбітак сваёй эпохі. З’яўляючыся адзінкамі мовы, яны акумуляюць у сабе звесткі не толькі мовазнаўчага характару, але захоўваюць і экстралінгвістычную інфармацыю. Напрыклад, аналізуючы пэўны клас тапонімаў рэгіёна, можна выясніць асаблівасці рэльефу мясцовасці, якасць глебы, характар засялення, этнічны склад першапачасяленцаў, час узнікнення паселішча і інш. Уласная назва характарызуе перш за ўсё ўзровень культуры грамадства, якое дае найменне геаграфічнаму аб’екту. У якасці тапонімаўтваральных фармантаў выступаюць апелятывы, антрапонімы, гідронімы, мікратапонімы і айконімы. Тапанімічны фармант у асноўным залежыць ад характару дэрывацыйнай асновы. На прыкладзе айканіміі Гродзеншчыны прааналізуем адзін з тыпаў уласных назваў населеных пунктаў, якія матывуюцца атрапонімамі.

Прадукцыйным сродкам у структуры айконімаў з’яўляецца антрапонім. Прыкладна палова айконімаў Гродзенскага рэгіёна зафіксавала ў асновах уласнае імя або прозвішча чалавека. Большасць назваў гэтага тыпу сфарміравалася ў перыяд, калі існавала прыватная ўласнасць на зямлю. Людзі, набыўшы новы надзел зямлі, часта выкарыстоўвалі сваё імя або прозвішча для назвы гэтай уласнасці. Такое найменне магло перанімаць паселішча, якое заснаваў уласнік зямлі, а таксама калектыў людзей, які апрацоўваў яе. Напрыклад, вёска *Чэхаўічызна* (XVI ст.) атрымала назву паводле мянушкі гаспадара зямлі Адама Чэха, вёска *Кунцаўічына* (XVI ст.) захавала ў аснове імя Кунец, сын якога Іван Кунцэвіч, заснаваў тут двор. Айконім *Людвінова* (XIX ст.) засведчыў імя ўладальніка маёнтка Людвіна Касоўскага. Вёска *Гарачкі* (XVI ст.) названа паводле роду Гарачка, які апрацоўваў панскую зямлю, вёска *Клачкі* (XVI ст.) атрымала назву ад роду Клачко, што валодаў зямлёю. Айконімы, у аснове якіх ляжыць імя або мянушка, узнікалі як у XIII ст., так і XIX ст. Найменні, што ўтварыліся ад прозвішчаў, больш познія па паходжанні,